

Gazdasági szankciók
a nemzetközi vitarendezésben

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

I.	Gazdasági szankciók: általános jellemzők	3
1.	A nemzetközi gazdasági szankciók jelentősége	3
2.	Üzleti kihívások.....	4
	Szerződéses klauzulák.....	4
	Megfelelőség és átvilágítás	5
	Engedélyezési eljárások	6
	A szankciók megtámadása	7
	A szankciók végrehajtása.....	7
3.	A szankciók eszközei és struktúrája.....	9
1.	Az EU által elfogadott szankciók.....	11
2.	Az Egyesült Államok által bevezetett szankciók	12
III.	Gazdasági szankciók: jogorvoslatok	15
1.	A jegyzékből való törlés.....	15
2.	Jogorvoslat a hazai bíróságok előtt	15
3.	Az Európai Bírósághoz benyújtott panasz	16
4.	Panasztétel az Emberi Jogok Európai Bíróságánál	17
5.	Panasz az ENSZ Emberi Jogi Bizottságánál	18
6.	Szerződéses felelősség	18
7.	A szankciók mint a választottbíráskodás akadályai	20
	Következtetések.....	22
	Kapcsolat.....	23

I. Gazdasági szankciók: általános jellemzők

1. A nemzetközi gazdasági szankciók jelentősége

A „gazdasági szankciók” általános kifejezés, amely az államokkal, nemzetközi szervezetekkel vagy magánszemélyekkel szembeni gazdasági kényszerintézkedések alkalmazását vagy azokkal való fenyegetését írja le.¹ Nemzetközi szinten ez a legnépszerűbb kényszerítő intézkedés, és jelentősége tovább növekszik.

A gazdasági szankciók jelentőségét két tényező határozza meg. Egyrészt a második világháborút követően a nemzetközi kapcsolatokban a katonai erő alkalmazása általában tilos volt. Ennek következtében az államok elvesztették ezt az alapvető eszközt jogaik és érdekeik védelmére. Másrészt a nemzetközi szintén nincs megfelelője a nemzeti bíróságoknak vagy a rendőrségnek a kötelezettségvállalások érvényesítésére. Az államok és a nemzetközi szervezetek gyakran magukra vannak utalva. Ebben a helyzetben a politikusok szívesen folyamodnak az erőszakmentes, de figyelemfelkeltő gazdasági szankciókhoz.

A geopolitikai helyzet ráadásul az elmúlt években tovább növelte a gazdasági szankciók népszerűségét. Az Egyesült Államok például nagyon aktívvá vált ezen a téren; mint alább bemutatjuk, ez különös körülményt igényel azoktól a vállalatoktól, amelyek tranzakcióikat amerikai dollárban bonyolítják le, vagy amerikai pénzüzeteket használnak. Általánosságban elmondható, hogy a szankciók az üzleti élet bármely ágát érinthetik, a banki és biztosítási tevékenységtől kezdve az importon és exporton át a külföldi befektetéseikig. Nemcsak az adott terület belföldi hatóságai (az EU-tagállamok esetében az EU Tanácsának nemzeti hatóságai), hanem néha külső hatóságok (pl. az USA külügyminisztériuma) által elfogadott intézkedésekkel kapcsolatban is óvatosságra van szükség, még akkor is, ha a szóban forgó vállalatnak nincs közvetlen kapcsolata az adott területtel (pl. az USA-val).

A szankciók népszerűsége: az amerikai gyakorlat

Az elmúlt években az Egyesült Államok igen széles körben kezdte alkalmazni a gazdasági szankciókat. Ezt az amerikai dollárnak a nemzetközi kereskedelemben betöltött elsődleges valutaként betöltött szerepe teszi lehetővé.

2018-ban például Donald Trump akkori elnök egyoldalúan kilépett az Egyesült Államok, Franciaország, az Egyesült Királyság, Oroszország, Kína és Németország Iránnal kötött nukleáris megállapodásából. A megállapodás értelmében az ENSZ gazdasági szankcióinak feloldásáért, azaz a nemzetközi piacokhoz való hozzáférés visszanyeréséért cserébe Irán felhagyott nukleáris fegyverfejlesztési programjával.

Trump döntése a megállapodás felbontásáról az amerikai vállalkozások számára az Iránnal való üzleti kapcsolatok tilalmát vonta maga után. Az USA másodlagos szankciókkal fenyegette meg az Iránnal üzleti kapcsolatokat folytatni kívánó harmadik államok vállalatait is.

Az Európai Unió ellenezte az amerikai intézkedéseket, és megpróbálta kijátszani a szankciókat. Ebből a célból létrehozták a *kereskedelmi cseréket támogató uniós eszközt* (INSTEX). Az INSTEX az iráni STFI-vel együttműködve az amerikai közvetítők igénybevétele nélkül, a SWIFT-rendszeren kívül végezte volna a nemzetközi fizetéseket.

¹ M. Menkes, *Stosowanie sankcji gospodarczych - analiza prawnomiędzynarodowa (A gazdasági szankciók alkalmazása - nemzetközi közjogi elemzés)*, Wyd. Adam Marszałek 2011, 11. o.

Ez a mechanizmus végül nem keltett kellő bizalmat a vállalkozásokban, és a kezdeményezés nagyrészt kudarcot vallott.

A Trump-adminisztráció viszont 2020-ban úgy döntött, hogy megakadályozza az Északi Áramlat 2 (NS2) gázvezeték befejezését. A Balti-tenger fenekén futó vezeték alternatív útvonalon, Ukrajna megkerülésével biztosítja az orosz gázszállítást Európába.

Az USA szankciókkal fenyegette meg az építkezésben részt vevő vállalatokat. A projektben részt vevő államok, mindenekelőtt Németország tiltakozása ellenére több vállalat is visszalépett az építkezéstől (köztük a svájci-holland Allseas és az orosz csővezeték-fektetők, valamint a norvég DNV GL kockázatkezelési és minőségbiztosítási cég).

A szankciók népszerűsége: az uniós szankciós keretrendszer

2021 januárjában az Európai Bizottság új stratégiát nyújtott be az EU gazdasági és pénzügyi rendszere nyitottságának, erejének és rugalmasságának ösztönzésére.² A stratégia célja az EU globális gazdasági kormányzásban betöltött szerepének megerősítése. A dokumentum három pillérre épül, amelyek közül az egyik az uniós szankciók egységes végrehajtásának és érvényesítésének előmozdítása.

Az új uniós prioritások közé tartozik majd a szankciókkal kapcsolatos információcsere-tár és a végrehajtással foglalkozó kapcsolattartó pont létrehozása, valamint egy nyomonkövetési rendszer kialakítása.

2. Üzleti kihívások

Gazdasági szankciókat számos helyzetben alkalmaznak, beleértve a „hétköznapi” gazdasági versenyt (pl. az USA és Kína kereskedelmi rivalizálása), a demokrácia támogatását külföldi államokban (legutóbb a demokratikus ellenzék támogatása Fehéroroszországban, Oroszországban vagy Hongkongban), egy állam jogainak érvényesítését (például az USA és az EU által a külföldi légitömeges átvittelekre kivetett dömpingellenes vámok), valamint erőszakra adott reakcióként (Krim annektálása Oroszország részéről). Az államok és a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU) egyaránt alkalmaznak szankciókat. Minden alkalommal más-más, néha egymást átfedő jogi rendszerek vonatkoznak rájuk. Üzleti szempontból ez óvatosságra int, és különösen fontos szerepe van pénzügyi tranzakciók és a vállalatfelvásárlások esetében.

Szerződéses klauzulák

A szerződéstárgyalások során érdemes tehát megfontolni egy konkrét szankciós záradék beépítését. Ez lehetővé teszi a fél számára, hogy elkerülje például a „kettős veszélyeztetettséget”, vagyis azt a helyzetet, amikor a vállalkozásnak a kisebbik rossz közül kell választania: a szerződésszegésért való felelősség vagy a szankciós rendelet megsértése.²

Egyes jogrendek lehetővé teszik a szerződés semmissé tételét vagy legalábbis a jogi felelősség alóli mentesítést azon esetben, ha a szerződést a nem teljesítő fél által nem befolyásolható objektív okok miatt nem lehet teljesíteni. Ilyen lehetőséget teremtenek például a *vis maior* és a *szükségállapot* klauzulák, illetve a nehézségekre és a szerződés meghiúsulására vonatkozó

² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, COM(2021) 32 final, Brüsszel, 2021.1.19.

doktrínák. Az ilyen megoldásokra való hagyatkozás azonban jelentős jogi kockázatokat rejt magában.

A szerződéstárgyalások során érdemes tehát megfontolni egy konkrét szankciós záradék beépítését. Ez lehetővé teszi a fél számára, hogy elkerülje például a „kettős veszélyeztetettséget”, vagyis azt a helyzetet, amikor a vállalkozásnak a kisebbik rossz közül kell választania: a szerződésszegésért való felelősség vagy a szankciós rendelet megsértése

Szankciós klauzulák

A körülményektől függően a szerződési feltételeknek meg kell erősíteniük a nem szankcionálható státuszt az alábbiak számára:

- az egyik vagy mindkét fél, beleértve leányvállalataikat, igazgatóságukat, illetve alkalmazottaikat;
- a tényleges tulajdonos(ok), a haszonélvező(k), valamint az ellenőrző szervezet(ek).

A klauzulák a szankciós eljárás különböző szakaszaira vonatkozhatnak, beleértve:

- a vizsgálatot;
- egy felszámolási időszakot (azaz átmeneti időszakot);
- a szankciók alkalmazását.

A klauzuláknak figyelembe kell venniük a következő lehetséges joghatósági kapcsolatokat:

- személyi – mindenekelőtt az, hogy a szerződés veszélyeztetett-e elsődleges vagy másodlagos szankciók következtében;
- érdemi – mindenekelőtt a finanszírozási forrásokkal kapcsolatos kockázatok vagy a tranzakció nyereségével kapcsolatos tervek;
- területi – mindenekelőtt az, hogy a szerződési kikötésnek a szerződésre vagy a vitarendezés helyére alkalmazandó jogtól eltérő joghatóságra kell-e utalnia.

Egyes szervezetek külön iránymutatásokat tesznek közzé a szankciós záradékokra vonatkozóan. Az ICC Bankbizottsága például 2020 júniusában módosította az *ICC szabályainak hatálya alá tartozó, kereskedelemfinanszírozással kapcsolatos eszközökben alkalmazott szankciós záradékok használatáról szóló útmutatóját*. A Balti és Nemzetközi Tengerészeti Tanács 2021 januárjában szankciós záradékot tett közzé a konténerhajózási ágazat számára.

Megfelelőség és átvilágítás

Transznacionális vagy külföldi partnerekkel folytatott ügyletek esetében ellenőrizni kell a különböző szankciórendszereknek való megfelelést. Az ügyletek elfogadhatóságának megítélésében elkövetett hibák esetén különösen fontos lesz a belső eljárások végrehajtása és a megfelelés terén tanúsított kellő gondosság bizonyítása. Az ügyletek bejelentése is megfelelő tervezést igényel.

Az üzletágtól és a tevékenységi körtől függően a nemzetközi szankcióknak való megfelelés nemzetközi rendszereinek tartalmazniuk kell az alábbiakat:

- képzések, belső jelentéstétel és ellenőrzés;
- kifejezetten a szankciókra vonatkozó, dedikált megfelelési program;
- a gyanús vagy nem megfelelő tranzakciók leállítására szolgáló mechanizmusok, például a vagyon befagyasztása vagy az áruszállítás felfüggesztése;
- eljárások és kommunikációs csatornák elfogadása a közigazgatással.

A lengyelországi külföldi befektetések kötelező bejelentése

A lengyel „Anti-COVID 4.0” jogszabály értelmében az a befektető, aki a jogalkotó által érzékenynek minősített vállalkozásokban jelentős részesedést vagy dominanciát kíván szerezni vagy elérni, köteles bejelentést tenni. A befektetőnek *többek között* tájékoztatást kell adnia tőkeszerkezetéről, üzleti tevékenységének köréről, valamint a megszerzett társasággal kapcsolatos szándékairól.

Szankciók: szerződéses akadályok és felelősségi pajzs

Az általánosan alkalmazandó jogszabályok tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségtől függetlenül a gazdasági szankciókat kiszabó jogi aktusok közvetlenül beavatkozhatnak a szerződéses kapcsolatokba. A szerződés teljesítése így lehetetlenné válhat a vonatkozó jogszabály azonban megszüntetheti a szerződésszegésért való felelősséget.

Például a 2014/512/KKBP tanácsi határozat alapján (lásd alább) „Nem teljesíthető semmilyen olyan szerződéssel vagy ügylettel kapcsolatos követelés, amelynek teljesítését közvetlenül vagy közvetve, részben vagy egészben az e határozat alapján elrendelt intézkedések befolyásolták, beleértve a kártérítési vagy más ilyen típusú követeléseket, mint például kártérítési vagy garanciális követelés, nevezetesen a kötvény, garancia vagy kártalanítás, különösen pénzügyi garancia vagy pénzügyi kártalanítás bármilyen formájú meghosszabbítására vagy kifizetésére vonatkozó követelés”.

A szankciók kijátszása elleni mechanizmusok

A modern szankciós eszközök kijátszás elleni mechanizmusokat is tartalmaznak. Ilyen esetekben nem elegendő a közvetlen jogsértésektől való tartózkodás. Az olyan cselekmények, amelyek közvetett hatása a szankciók megkerülése lenne, szintén negatív következményekkel járhatnak.

A 2014/386/KKBP és a 2014/386/KKBP tanácsi határozat például tiltja a tudatos és szándékos részvételt olyan tevékenységekben, amelyek célja vagy hatása a szankciók kijátszása. Hasonló rendelkezéseket tartalmazott Obama elnök 13660. számú rendelete is (lásd alább).

Engedélyezési eljárások

A szankciós eszköz típusától függően egyes ügyletekhez jóváhagyásra vagy a szankciók alóli mentességre lehet szükség.

Humanitárius mentességek

A kereskedelmi embargók általában magukban foglalnak egy kivételt a humanitárius egészségügyi és egészségügyi cikkek értékesítésére vagy szállítására vonatkozó különleges engedélyezési eljárások formájában.

2021 februárjában az amerikai kormány elszámoltatási hivatala (GAO) jelentést tett közzé a Venezuela elleni amerikai szankciókról. A GAO azt ajánlotta, hogy az OFAC végezzen rendszerszintű információkövetést a szankciók negatív humanitárius következményeinek enyhítése érdekében.

A szankciók megtámadása

A szankciókkal érintett szervezetek megtámadhatják azokat a hazai vagy uniós bíróságok előtt. Ez a helyzet az úgynevezett **célzott szankciók** esetében, amelyeket konkrét személyek ellen vetnek ki.

Célzott szankciók („intelligens szankciók”)

Jelenleg az ún. „célzott”, „okos” vagy „intelligens” szankciókat tekintik a leghumánusabbnak. Ezek ahelyett, hogy a gazdaság egészére gyakorolnának nyomást – ami a legszegényebbekre lenne a legnagyobb hatással –, az intelligens szankciók lehetővé teszik, hogy közvetlenül a törvénysértésekért vagy kirívó politikákért felelős személyeket célozzák meg. Alternatívaként az ilyen szankciókat a kormány gerincét alkotó érdekcsoportok ellen is ki lehet vetni.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy a személyek vagy a vagyontárgyak megfelelő azonosítása lehetetlenné válik, és kívülállók szenvedik el a következményeket. Még akkor is, ha a célszemélyt helyesen azonosították, a szankciós intézkedéseket a vonatkozó jogállami normáknak megfelelően kell elfogadni: átláthatóan, az arányosság elvének megfelelően, a döntés jogalapjának és előfeltételeinek egyértelmű megjelölésével.

Védelem a szankciós perekkel szemben

A szankciós aktusok védelmet nyújthatnak a hatóságoknak a szankciós perekkel szemben is (ilyen például az alább tárgyalt 13660. számú végrehajtási rendelet).

A szankciók végrehajtása

A gazdasági szankciókat gyakran széleskörű vizsgálati hatáskörrel rendelkező, egymással együttműködő közigazgatási szervek bonyolult hálózata hajtja végre. Ha egy vállalat nem készül fel a

kért magyarázatok vagy dokumentumok benyújtására, az súlyos pénzügyi következményekkel járhat.

Pénzügyi szankciók a gazdasági szankciók megsértése esetén

2014-ben a francia BNP bank elismerte, hogy megkerülte a Kuba, Irán és Szudán ellen bevezetett amerikai szankciókat. A bank végül egyezsége jutott az amerikai kormánnyal, és beleegyezett, hogy akkor rekordösszegű, 8,9 milliárd dolláros büntetést fizessen. Egy évvel később a Deutsche Bankot 258 millió USD büntetés megfizetésére kötelezték a többek között Iránnal szemben bevezetett szankciók kijátszása miatt.

Ugyanebben az évben a Credit Agricole-t 787 millió USD, a Commerzbankot pedig 1,45 milliárd USD bírsággal sújtották jogsértések miatt.

A szankciók megsértése miatt kiszabott büntetések nem csak pénzügyi szervezetekre vonatkoznak. 2015-ben a francia Schlumberger olajipari vállalatot 232,7 millió USD bírsággal sújtották az Iránnal és Szudánnal szembeni embargó megsértése miatt.

Pénzügyi szankciók azonnali végrehajtása

A szankciók címzettjeinek előzetes értesítése – pl. a vagyon befagyasztásakor – lehetővé teheti a vagyon azonnali átutalását és ezáltal a szankciókat használhatatlanná teheti. Ennek megfelelően például a 13664. sz. végrehajtási rendelet a szankciók bevezetését az elfogadásának napján, előzetes értesítés nélkül írja elő.

A jogi személyek kiterjesztett felelőssége

Egyes szankcionáló eszközök lehetővé teszik az igazgatótanács tagjainak és a vállalat vezető tisztségviselőinek felelősségre vonását. Ez a helyzet a védelmi és az energiaágazattal kapcsolatban a 2014. évi *Ukraine Freedom Support Act* (lásd alább) alapján elfogadott amerikai szankció esetében.

3. A szankciók eszközei és struktúrája

A gazdasági szankciókat hagyományosan kereskedelmi, pénzügyi és beruházási intézkedésekre lehet osztani. A gyakorlatban az intézkedések gyakran vegyes jellegűek, és különböző elemeket ötvöznek.

A kereskedelmi szankciók közé tartoznak a különböző vámok, engedélyek vagy más tranzakció-ellenőrzések, illetve a (részleges vagy teljes) embargók. Míg a tarifális intézkedések (vámok) alkalmazását többek között a WTO-jog korlátozza, a nem tarifális ellenőrzések tekintetében az államok nagyobb szabadságot élveznek.

A pénzügyi szankciók közé tartozik bizonyos tranzakciók megtiltása, a finanszírozáshoz való hozzáférés megtagadása, a vagyon befagyasztása vagy a pénzügyi támogatás visszatartása. A beruházási szankciók közé tartoznak különösen a minősített követelmények vagy az adott országból érkező vagy oda irányuló beruházások általános tilalma.

Másodlagos szankciók

A gazdasági nyitottság magas fokával rendelkező és a globális piacokra erősen integrálódott államok általában több és sokféle partnerrel működnek együtt. A globális verseny lehetővé teszi a gyakorlatilag bármilyen áru és szolgáltatás szállítóinak gyors cseréjét. Ennek eredményeképpen az egy ország vagy akár egy országcsoport által bevezetett gazdasági szankciókat a beszállítási csatornák megváltoztatásával meg lehet kerülni.

E korlátozás kezelése érdekében a legnagyobb gazdaságok másodlagos szankciókat alkalmazhatnak a kényszerítő erő növelése érdekében. Ezek az eszközök kiegészítő szerepet játszanak az elsődleges szankciók mellett. A másodlagos szankciók arra kényszerítik a harmadik országokat (és vállalkozásaikat), hogy korlátozzák vagy megszakítsák a kereskedelmi kapcsolatokat a szankciók elsődleges címzettjeivel

2018-ban például az USA kilépett az Iránnal kötött nukleáris megállapodásból, és gazdasági szankciók sorát fogadta el. Az EU ellenezte ezt a döntést, és **blokkoló státútumot** fogadott el, amely szerint az uniós vállalatok számára tilos volt az amerikai szankcióknak való megfelelés. Hogyan tudta tehát az USA az európai vállalkozásokkal szemben érvényesíteni a szankciókat? Íme egy példa.

Az „A” magyar cég kizárólag magyar-iráni kereskedelemmel foglalkozik, és nem tevékenykedik az Egyesült Államokban. A cég számára még az sem jelentene problémát, ha megfosztanák az amerikai piachoz való hozzáféréstől. Ha azonban „A” az amerikai „B” bank szolgáltatásait veszi igénybe, akkor ez utóbbi azt kockáztatja, hogy első körben szankciókkal sújtják, ha kiderül, hogy szolgáltatásai elősegítik „A” Iránnal folytatott (amerikai szempontból illegális) ügyletét. Az amerikai pénzügyi intézetek minden amerikai dollárban történő fizetésnél relevánsak lesznek, mivel a tranzakció közvetítőjének közvetlenül az amerikai Fedwire-nek vagy az úgynevezett levelező bankoknak kell lennie. Az amerikai szankciók figyelmen kívül hagyása magas büntetést vonhat maga után a bank számára (lásd a BNP Paribas fenti esetét), és akár a rendszerből való kizárást is eredményezheti. 2012-ben az USA-nak még azt is sikerült elérnie, hogy az iráni bankokat kivegyék a SWIFT-rendszerből, *de facto* megtagadva tőlük a hozzáférést a külföldi piacokhoz.

Ennek eredményeképpen az „A” magyar-iráni vállalkozás közvetve az amerikai szankciók célpontjává válhat a „B” bank érintettsége miatt.

A gyakorlatban gyakran kiderül, hogy ezek a viszonylag egyszerű szankciós eszközök meglehetősen összetett jogi struktúrát öltenek. A cseh vagy francia vállalkozások szempontjából például az ENSZ, az EU és bizonyos mértékig az Egyesült Államok által bevezetett szankciók különösen fontosak.

A gazdasági szankciók többrétegű struktúrája

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának gazdasági szankciói esetében a végrehajtásukra illetékes szerv az Európai Unió lehet, amely egyedül vagy a tagállamaival együttműködve jár el. Az EU viszont saját általános szabályai alapján és saját eljárásai szerint fogadja el a konkrét országoknak, szervezeteknek vagy személyeknek címzett részletes végrehajtási aktusokat. Ennek eredményeképpen az érdekelt feleknek három szinten kell nyomon követniük a jogszabályokat és a végrehajtási aktusokat.

Lásd a következő szervezetek által közzétett összevont szankciós listákat:

- [az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa](#);
- [az Európai Unió](#) (az EU egy [interaktív térképet](#) is közzétett, amely ikonográfiai ábrázolással ismerteti az egyes szankciórendszereket);
- [az Egyesült Államok](#). Az amerikai szankciók betartása a szankciós intézkedések elfogadására felhatalmazott szervek sokasága miatt nagyobb kihívást jelent, mint az ENSZ vagy az EU esetében. E szervek közé tartozik a Külügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium, az Energiaügyi Minisztérium, az Igazságügyi Minisztérium stb. Emellett egy közigazgatási szervben belül a szankciós listákat a különböző programok tekintetében külön szervezeti egységek vezethetik egymástól függetlenül (pl. a Külügyminisztériumon belül ez a gyakorlat a Nemzetközi Biztonsági és Nonproliférációs Iroda és a Védelmi Kereskedelmi Ellenőrzési Igazgatóság esetében).

II. Gazdasági szankciók: példák az alkalmazásra (Ukrajna/Krím 2014)

1. Az EU által elfogadott szankciók

Miután Oroszország 2014-ben agresszióval lépett fel Ukrajna ellen, annektálta a Krímet, és megszállta Ukrajna területének egy részét, számos ország és nemzetközi szervezet gazdasági szankciókat fogadott el. Ukrajna helyzete azonban különleges abban az értelemben, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa továbbra is cselekvésképtelen, tehát nem tud szankciókat elfogadni a Tanács állandó tagja (jelen esetben Oroszország) ellen, mivel az vétőjoggal rendelkezik. Ennek következtében az orosz törvénytelen cselekedetekre reagálni kívánó államoknak és nemzetközi szervezeteknek ezt saját maguknak kell megtenniük.³

Ilyen helyzetben az ENSZ-szankciók végrehajtására vonatkozó kvázi-automatikus eljárások, például az EU rendelkezésére álló eljárások, nem alkalmazhatók.⁴ Az Európai Unióban az autonóm, azaz nem ENSZ-határozaton alapuló szankciók elfogadásáról szóló határozatokat az Európai Unió Tanácsa hozza meg az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének és az Európai Bizottságnak a közös indítványára (az EUSZ 29. cikke az EUMSZ 215. cikkével összefüggésben).

Ebben az esetben az Európai Unió különböző szankciócsomagokat fogadott el: diplomáciai, személyekre irányuló, a krími gazdasági tevékenységre irányuló és általános gazdasági szankciókat.

- Az Ukrajna területi integritása, szuverenitása és függetlensége elleni fellépésekkel kapcsolatos **egyedi** szankciókat 2014 márciusában fogadták el a [2014/145/KKBP tanácsi határozattal](#). Legutóbb 2020 októberében bővítették a szankciós listát ([2020/1368/KKBP tanácsi határozat](#)). Jelenleg 192 személyt és 51 egyéb szervezetet foglal magában. A szankciókat 2020 szeptemberében 2021. március 15-ig meghosszabbították ([2020/1269/KKBP tanácsi határozat](#)). A 2014/119/KKBP tanácsi határozaton alapuló egyéni szankciók egy másik csoportját 2021 márciusáig meghosszabbították ([2020/373/KKBP tanácsi határozat](#)).
- **A Krím és Szevasztopol annektálásával kapcsolatban gazdasági szankciókat fogadtak el a [2014/386/KKBP tanácsi határozat](#) alapján.** A szankciók kezdetben csak az e területről származó áruk behozatalának, valamint az ilyen ügyletek finanszírozásának vagy biztosításának tilalmát foglalták magukban. Ezt követően az intézkedéseket kiterjesztették a tiltott tevékenységekkel kapcsolatos befektetések, finanszírozás és szolgáltatásnyújtás tilalmára.

Tilos a tagállamok állampolgárai által vagy a tagállamok területéről a közlekedési, távközlési, energia-, olaj-, gáz- és ásványkincs-ágazatban áruk és technológia értékesítése, szállítása, átadása vagy kivitele; tilos továbbá a technikai segítségnyújtás vagy a brókertevékenység, valamint az építési vagy mérnöki szolgáltatások.

³ A korlátozó intézkedések (szankciók) alkalmazására vonatkozó alapelvek, Doc. 10198/1/04, 2004. június 7.

⁴ Az EU közös kül- és biztonságpolitikájának keretében hozott korlátozó intézkedések (szankciók) végrehajtásáról és értékeléséről szóló iránymutatás, Doc. 5664/18, 2018. május 4.

A turisztikai tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások nyújtása tilos volt. A határozat egy kijátszás elleni záradékot is tartalmaz.

Ugyanakkor az EU mentességi mechanizmusokat hozott létre, például a Krímben vagy Szevasztopolban található, a nemzetközi jog értelmében nemzetközi mentességben részesülő konzuli képviseletek vagy nemzetközi szervezetek misszióinak hivatalos céljaira, valamint a kizárólag kórházak vagy más, orvosi szolgáltatásokat nyújtó közegészségügyi létesítmények vagy polgári oktatási intézmények támogatására irányuló projektek esetében. A szankciókat legutóbb 2021. június 23-ig hosszabbították meg.

- **Az ukrajnai helyzettel kapcsolatos, orosz személyekkel szembeni szankciókat** eredetileg 2014 júliusában és szeptemberében fogadták el ([2014/512/KKBP](#) tanácsi [határozat](#), valamint a [833/2014](#) és [960/2014](#) rendelet). 2015 márciusában a szankciókat a minszki megállapodás végrehajtásához köthették, amelynek az év végéig kellett volna megtörténnie; mivel nem történt meg, az intézkedéseket hatályban tartották. Ennek következtében a szankciókat félévente meghosszabbítják, legutóbb 2021. január 31-ig. Az egyedi szankciók mellett a fegyverek és a kapcsolódó anyagok eladásának és átadásának tilalma is fennáll; a tilalom *többek között* kiterjed az ilyen ügyletek finanszírozására, közvetítésére és támogatására. Ez az intézkedés kiterjedt az úgynevezett „kettős felhasználású” technológiákra is, azaz olyan technológiákra, amelyek polgári és katonai célokra egyaránt felhasználhatók. Az orosz pénzüzetek számára megtiltották az elsődleges és másodlagos tőkepiacokhoz való hozzáférést. Egyes mélytengeri olajkutató és -kitermelő berendezések értékesítése és szállítása kiviteli engedélyhez van kötve.
- **Egyéb gazdasági szankciók:** az EU [arra kéri](#) az Európai Beruházási Bankot és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot, hogy függesszék fel a régióban megvalósuló új projektek finanszírozását. Az EU és Oroszország közötti kétoldalú és regionális együttműködési programokat újraértékeltek, ami egyes programok felfüggesztéséhez vezetett.

2. Az Egyesült Államok által bevezetett szankciók

Az Egyesült Államok 2014 márciusában három végrehajtási rendeletben ([13660](#), [13661](#), [13662](#)) vezette be az ukrajnai válsággal kapcsolatos első szankciókat, és befagyasztotta azon személyek vagyonát, akik *többek között* olyan tevékenységekért felelősek, vagy olyan tevékenységekben vesznek részt, amelyek aláássák Ukrajna demokráciáját vagy intézményeit, fenyegetést jelentenek az ország békéjére, biztonságára, szuverenitására vagy területi integritására, vagy ukrán közvagyon eltulajdonítására törekszenek. Az ilyen személyeknek az Egyesült Államokba való belépést is, valamint tevékenységük finanszírozásának minden formáját megtiltották. A későbbi rendeletekben a szankciók hatálya alá tartozó szervezetek listáját kibővítették, és 2014 decemberében a szankciók hatályát kiterjesztették *többek között* a Krímben történő befektetések, a Krímből származó áruk, szolgáltatások és technológia importjára, a Krímbe irányuló áruk, szolgáltatások és technológia exportjára, reexportjára, értékesítésére és szállítására, valamint a Krímbe irányuló áruk, szolgáltatások és technológia exportjára, továbbá olyan **külföldi személyek** bármely olyan ügyletének amerikai szervezetek általi finanszírozására, garantálására vagy segítésére, amely sérti a korábbi korlátozásokat ([Executive Order 13685](#)).

Ennek ellenére 2014-ben a kongresszus további két szankciós jogszabályt fogadott el Oroszországgal kapcsolatban: Az [Ukrajna szuverenitásának, integritásának, demokráciájának és gazdasági stabilitásának támogatásáról szóló 2014. évi törvényt](#) és [a 2014. évi A 2014. évi ukrán](#)

[szabadságot támogató törvényt](#). Az első törvény értelmében az amerikai elnök felhatalmazást kapott arra, hogy befagyassza többek között a következő személyek vagyonát és az Egyesült Államokba való beutazását: az ukrán kormány hivatalban lévő és volt tisztviselői, akik erőszakos cselekményekért és az emberi jogok súlyos megsértéséért felelősek vagy azokban bűnrészesek, valamint olyan orosz tisztviselők (közeli munkatársaiknak és családtagjaiknak), akik jelentősen hozzájárultak az ukrain korrupcióhoz, beleértve a megvesztegetést és a közvagyon hűtlen kezelését is.

A második törvény pénzügyi szankciókat vezetett be, és a védelmi és az energiaágazatra vonatkozott. A szankciók katalógusa tartalmazza az Oroszországba irányuló export és a kormányzati beszerzések hitelezésére és finanszírozására vonatkozó korlátozásokat, a fegyverek és kettős felhasználású anyagok kivitelére vonatkozó embargót, a banki tranzakciók és befektetések tilalmát, valamint az érintett vállalatok **igazgatótanácsára, vezetőire vagy az ott hasonló pozíciót betöltő személyekre** vonatkozó szankciókat. A külföldi pénzügyi intézményekkel szembeni szankciók listája tartalmazza a levelezőszámlák (amelyek az ilyen intézményeket érintő pénzügyi tranzakciókhoz szükségesek az amerikai intézmények számára) vagy az átutalási számlák (a külföldi pénzügyi intézmények amerikai banki tevékenységekhez kapcsolódó ügyfélkiszolgálásához) megnyitásának vagy használatának tilalmát. A törvény kiterjedt mentesítési mechanizmusokat ír elő.

Az elnöki rendeletek végrehajtása során a Pénzügyminisztériumon belül működő Külföldi Vagyonellenőrzési Hivatal (Office of Foreign Assets Control, OFAC) több száz természetes és jogi személyt, hajót és légi járművet helyezett szankciós listákra ([Specially Designated Nationals List SDN és Sectoral Sanctions Identifications List SSI](#)). Az Ipari és Biztonsági Hivatal, azaz a Kereskedelmi Minisztériumon belüli egység leállította a katonai, kettős felhasználású termékek, valamint az energiával kapcsolatos áruk kiviteli engedélyeinek kiadását a minősített felhasználók számára.

A többek között az Oroszországgal szembeni szankciókra vonatkozó elnöki rendeleteket a 2017. évi *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act* (CAATSA) törvényben kodifikálták a *Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act of 2017* fejezetben. A törvény, amely módosítja a fent említett 2014-es törvények rendelkezéseit, többek között a kiberbiztonsággal, az olajprojektekkel, a pénzügyi intézményekkel, a korrupcióval, az emberi jogok megsértésével, az orosz védelmi vagy hírszerzési szektorral folytatott ügyletekkel, a csővezetékek exportjával és a köztulajdon állami tisztviselők általi privatizációjával kapcsolatos szankciókat ír elő. A legjelentősebb politikai lépés az volt, amellyel az elnökre rótták azt a kötelezettséget, hogy a szankciók felfüggesztéséhez vagy feloldásához a kongresszus hozzájárulását is vfvvel kell nyernie.

A szankciós listán a legfontosabb orosz és ukrán politikusok, tisztviselők és katonai személyzet mellett szerepel többek között négy orosz állami bank (Szberbank, VTB Bank, Gazprombank, Rosselkhozbank) és az orosz fejlesztési bank (VEB), állami olajipari vállalatok (Rosznyeft és Gazpromneft, csővezeték-rendszereket üzemeltető Transneft), de egy magán-olajtermelő (Novatek), egy védelmi és csúcstechnológiai állami vállalat, a Rosztek, valamint a Lukoil és a Gazprom is.

A következő években az Oroszország elleni szankciók kérdése és különösen az Egyesült Államok és az Európai Unió közötti tevékenységek összehangolása az NS2 gázvezeték építése körüli vita miatt bonyolódott. Az USA következetesen ellenezte a beruházást, és további szankciókat fogadott el a projektben részt vevő európai és orosz szervezetek ellen (a [FY2020 National Defense Authorization Act](#) 2020 végén tovább szigorított a [FY2021 NDAA-ban](#)).

A fenti példa csak referenciaként szolgál. Annak értékelése azonban, hogy egy adott ország, vállalat vagy személy szankciók hatálya alá tartozik-e – ebben az esetben vagy más esetekben, mint például a Fehéroroszország, Kína, Kuba vagy más államrendszerek elleni szankciók –, minden egyes alkalommal részletes értékelést igényel. A Queritius segítséget nyújt az ilyen átfogó jogi elemzéshez.

III. Gazdasági szankciók: jogorvoslatok

1. A jegyzékből való törlés

Anélkül, hogy itt a szankciók megkerülésére irányuló szándékos kísérletekre kitérnénk, már maga a nevek és családnevek lefordításának és átírásának folyamata az egyes írásképek (latin-cirill írásmód) közötti átváltás céljából bőséges lehetőséget biztosít a zűrzavarra. Ilyen helyzetben még az sem oldja meg a problémát, ha az érdekelt feleket kötelező jelleggel értesítik a szankciók kiszabásáról – feltéve, hogy az értesítés egyáltalán eljut a címzetthez.

Annak érdekében, hogy segítsék az érintetteket jogaik védelmében, egyes szervezetek különleges eljárásokat fogadtak el. Az ENSZ [1730\(2006\) számú határozata](#) például létrehozta a *jegyzékből való törléssel foglalkozó kapcsolattartó pontot*, amely hivatalosan kivizsgálja, majd közvetítőként jár el a szankciós listáról való törlésre irányuló kérelmek továbbításában az adott kormány felé. A pont hatáskörébe az is beletartozik, hogy humanitárius okokból mentességet adjon a szankciók alól. Míg a legtöbb kormány közvetlenül vagy a Fókuszponton keresztül fogadja el a jegyzékből való törlésre irányuló kérelmeket, [Franciaország, Magyarország és az Egyesült Arab Emírségek](#) állampolgárai és lakosai esetében a kapcsolattartó pont az egyetlen elfogadott címzettje a kérelmeknek. A kapcsolattartó pontot bármely érdekelt fél igénybe veheti, kivéve az „ISIL (Da'esh) és az Al-Káida szankciós listáján” szereplő szervezeteket; utóbbiak az [ENSZ ombudsmanjához](#) nyújthatnak be kérelmet.

A Fókuszpont székhelye New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Szervezetének székhelyén található. [A kérelmek vizsgálatának indikatív időtartama](#) négy hónap. A szankciók ellenőrzésének rendszere [számos fenntartást vet fel](#) az emberi jogoknak való megfeleléssel és a tisztességes eljárás elvének tiszteletben tartásával kapcsolatban.

2. Jogorvoslat a hazai bíróságok előtt

A kiszabott szankciók legitimitásának vagy jogszerűségének megkérdőjelezésére általában a nemzeti bíróságok az elsődleges fórumok. E megoldás előnyei, ill. hátrányai a körülményektől függenek. Egyelőre két megjegyzésre szorítkozunk. Először: a nemzeti fórum igénybevétele néha szükséges lehet, más esetekben viszont ténylegesen megfoszthat az alább jelzett nemzetközi védelmi intézkedésekhez való hozzáféréstől. Másodszor: bizonyos esetekben a nemzetközi védelem igénybevételének lehetősége attól függhet, hogy a vonatkozó állításokra már a nemzeti eljárás szakaszában hivatkoznak-e. Az ilyen érvek alkalmazása ilyenkor stratégiai jellegű – annak ellenére, hogy az eljárás hazai szakaszában nem tűnnek nyilvánvalónak, vagy nincs jelentős esélyük a sikerre.

Gazdasági szankciók a hazai bíróságok előtt

A [Mohammed Jabar Ahmed és társai](#) ügyben három férfi, akiknek a vagyonát a [2006. évi terrorizmusellenes \(ENSZ-rendelkezések\) határozat](#) alapján befagyasztották, keresetet nyújtott be Öfelsége Kormánya ellen.

A szankciók kiszabásáról szóló közigazgatási határozatok olyan információkat tartalmaznak, amelyek szerint ezen személyek támogatták vagy **támogathatták** terrorcselekmények elkövetését; az eljárásokra vonatkozó információk érzékeny jellege miatt azonban nem lehetett részleteket közölni. Mint később kiderült, az ENSZ [Al-Káida és a tálibok elleni 2006-os határozata](#) alapján további szankciókat szabtak ki.

Lord Sedley a három ember jogi helyzetét a rabszolgasághoz hasonlította. Lord Hope a szankcióknak a három család életére gyakorolt hatását lélekölőnek és megsemmisítőnek értékelte.

A jogvita a Legfelsőbb Bíróság elé került, amely többek között a közigazgatási aktusok jogszerűségét, az arányosság és a jogbiztonság alkotmányos elveinek tiszteletben tartását, valamint a bírósági felülvizsgálati eljárások elérhetőségét vizsgálta. A bírák úgy döntöttek, hogy az Egyesült Királyság kormánya ebben az ügyben túllépte a hatáskörét, annak ellenére, hogy az ENSZ-határozatok alapján járt el.

Gazdasági szankciók a hazai bíróságok előtt

2020. augusztus 6-án Donald Trump amerikai elnök rendeletet adott ki, amely 45 napon belüli hatállyal megtiltotta a [TikTokkal](#) való további tranzakciókat. Augusztus 14-én kötelezte a tulajdonost, a ByteDance-t, hogy 90 napon belül lépjen ki a Musical.ly (ma TikTok) befektetési ágából. Ennek következtében a [ByteDance](#) kénytelen volt visszavonni az amerikai piacon történő befektetéseket, és még ezt megelőzően a vállalatnak azzal a további jogi kockázattal kellett szembenéznie, hogy elveszíti az alkalmazás tárhelyét.

A ByteDance végül egy [bíróági ideiglenes tiltó végzésnek](#) köszönhetően elkerülte az Apple App Store vagy a Google Play általi blokkolást. Az EO rendelkezéseinek általános jellege miatt azonban a vállalat virginiai szervereinek bérbeadásával, a munkaszerződésekkel, a banki és jogi szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekkel, a felhasználói adatokkal stb. kapcsolatos jövője jogi bizonytalanságba került. Ez csak növelte a korlátozás alatt megosztott eszközök értékelésének kockázatát.

A 2020. augusztus 6-i szankciókat a [Nemzetközi Gazdasági Sürgősségi Hatalomról szóló törvény](#) alapján vezették be, amelyet eddig külföldi kormányok vagy bűnözők ellen alkalmaztak, de külföldi vállalatokkal szemben nem.

Az amerikai kormányzat világossá tette, hogy a TikTok átvételéért folytatott versenyben az [elnökhöz köthető cég](#) a favorit.

3. Az Európai Bírósághoz benyújtott panasz

Az uniós polgárok és uniós vállalkozások (beleértve a közvetve az EU-ban üzleti tevékenységet folytató harmadik országbeli szervezeteket is) számára rendelkezésre álló bírósági mechanizmusok közül a gazdasági szankciókkal összefüggésben különösen fontos az a lehetőség, hogy mind az uniós tagállamok, mind pedig az EU szervei által hozott intézkedések jogszerűségét és az uniós jog általános elveinek való megfelelését megtámadhassák.

Gazdasági szankciók az EUB előtt

A szaúdi Yassin Abdullah Kadi vagyonának Svédország általi befagyasztása körüli vita mérföldkőnek számít. Kadit az ENSZ Biztonsági Tanácsának szankcióival összhangban nyilvántartásba vették mint az Al-Kaida támogatóját. Kadi először a nemzeti bíróságokon, majd az uniós bíróságokon támadta meg a szankciókat.

Az első fokon eljáró Törvényszék elutasította az uniós jog jogszerűségének vizsgálatát, mivel úgy vélte, hogy azt az ENSZ Biztonsági Tanácsának abszolút nemzetközi jogi normái indokolják.

Az Európai Bíróság a fellebbezés során nem értett egyet. A bírák megvizsgálták a vonatkozó uniós jogi aktusok jogszerűségét, és arra a következtetésre jutottak, hogy az az európai rend lényege alapvető jogok védelme. Ebből következően a más szervezetekkel, köztük az ENSZ-szel szembeni kötelezettségek nem mentesítenek az alapvető jogok tiszteletben tartása alól.

2020 decemberében az Európai Bíróság hatályon kívül helyezte az alsóbb fokú bírósági ítéleteket, és így megsemmisítette *többek között* a Hoszni Mubarak, Egyiptom volt elnöke, felesége, Suzanne Thabet, fiaik, Gamal és Alaa Mubarak, valamint fiaik felesége, Khadiga El Gammal ellen hozott szankciók listáját. 2020 decemberében az EU Törvényszéke megsemmisítette Mykola Azarovnak, Ukrajna volt miniszterelnökének a 2019. évi szankciós listájára való felvételét.

4. Panasztétel az Emberi Jogok Európai Bíróságánál

Az emberi jogokról szóló európai egyezményét vagy annak kiegészítő jegyzőkönyveinek rendelkezéseit (különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményének a tulajdonjogok védelméről szóló 1. jegyzőkönyvének 1. cikkét 1. cikkét) megsértő államok cselekményei tekintetében az áldozatoknak joguk van panaszt tenni az ilyen állam ellen az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt. Ez az út a hazai eszközök kimerítését követően áll rendelkezésre, azaz a hazai eljárás jogerős ítélettel történő lezárását követően, amely ellen nincs lehetőség további fellebbezésre. Az EJEB-hez való hozzáférés tehát többéves késéssel lehetséges, ugyanakkor ennek a mechanizmusnak az az előnye, hogy harmadik országbeli állampolgárok számára is elérhető.

Gazdasági szankciók az EJEB előtt

[Az 1483\(2003\) számú határozat](#) alapján az ENSZ Biztonsági Tanácsa szankciókat vezetett be Szaddám Huszein, valamint családja és a rezsim korábbi tisztviselői ellen. Ennek alapján a svájci kormány befagyasztotta az iraki hírszerzés egykori pénzügyi igazgatójának, Al-Dulimnak és cégének, a Montana Management Inc.-nek a vagyonát. Al-Dulimnak nem sikerült megtámadnia ezeket az intézkedéseket a svájci bíróságok előtt. Végül panaszt nyújtott be Svájc ellen az EJEB előtt, *többek között* a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésére hivatkozva.

Az EJEB [egyetértett a kérelmezővel](#) abban, hogy a pénzügyi szankciók Biztonsági Tanács általi elrendelése nem jelenti azt, hogy azok végrehajtása sértheti a jogrend alapelveit. A Bíróság ezzel megerősítette az [Al-Jedda](#) és [Nada](#) ügyekben hozott korábbi ítéleteit.

5. Panasz az ENSZ Emberi Jogi Bizottságánál

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya végrehajtásának ellenőrzésére létrehozott szakértői testület. Az Egyezségokmány 173 részes államából 116 csatlakozott az első kiegészítő jegyzőkönyvhöz, amely lehetővé teszi egyéni panasz benyújtását az Egyezségokmány rendelkezéseit megsértő államok ellen. Ez a jog *többek között* a lengyel, illetve magyar állampolgárokat illeti meg. Különböző okokból – többek között a panaszokról szóló jogilag nem kötelező erejű határozatok miatt – azonban ez az út nem jelentheti a szankciókkal szembeni elsődleges jogorvoslati lehetőséget.

Gazdasági szankciók az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága előtt

2008-ban az Emberi Jogi Bizottság egyéni panaszt vizsgált meg [Szajádiban](#). A panaszt egy belga házaspár nyújtotta be, akik egy amerikai nem kormányzati szervezet belgiumi fiókját vezették. A szervezet az Al-Káida, Oszama bin Laden és a tálibok elleni ENSZ-szankciók hatálya alá tartozott (az [ENSZ BT 1267\(1999\) sz. határozata](#)). Ennek következtében a házaspár felkerült a szankciós listára, Belgium pedig befagyasztotta a vagyonukat, és megtiltotta nekik, hogy elhagyják az országot. A szankciók bevezetésének okait nem hozták nyilvánosságra.

A felperesek azt kifogásolták, hogy Belgium ezzel megsértette *többek között* a tisztességes eljáráshoz való jogukat, és ennek az intézkedésnek az eredménye számos alapvető emberi joguktól megfosztotta őket. A bizottság megerősítette, hogy Belgium megsértette a mozgásszabadságukat, valamint a felperesek becsületük és jó hírnevük védelméhez való jogát.

A bizottság azonban tartózkodott annak értékelésétől, hogy a Biztonsági Tanács szankcióit végrehajtó belga intézkedések megfelelnek-e annak a kötelezettségnek, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmánya rendelkezéseinek elsőbbségét más nemzetközi kötelezettségekkel szemben el kell ismerni. Ennek eredményeképpen a határozat leginkább jelképes volt.

6. Szerződéses felelősség

Abban a helyzetben, amikor a gazdasági szankciók megállapítása lehetetlenné teszi a szerződés teljesítését, de nincs szerződésben szabályozva, elkerülhetlenné válik az előre nem látható költségek megosztásával kapcsolatos összeférhetetlenség.

Ekkor a szerződés átfogó elemzésére lesz szükség, figyelembe véve a szerződésre alkalmazandó jogot, a vitarendezési fórumot és a szerződés helyét (ami közvetve befolyásolhatja a szerződés egyéb rendelkezéseinek értelmezését).

Az alábbi példák a bíróságok által a szankciók **kockázatának** értékelésére használt két különböző megközelítést szemléltetnek.

Szankciós klauzulák a peres eljárásokban

A Lamesa Investments Ltd egy Cipruson bejegyzett vállalat volt, amelynek egy Brit Virgin-szigeteken működő vállalaton keresztül az orosz állampolgár Viktor Vekselberg volt a végső tulajdonosa. A vállalat 30 millió GBP-t adott kölcsön a Cynergynek, egy brit székhelyű lakossági banki szolgáltatásokat nyújtó vállalatnak. A kölcsön kamatát félévente kellett fizetni.

2018 áprilisában az amerikai OFAC felvette Vekselberget a szankciós listára, aminek következtében a Lamesát is blokkolták az amerikai törvények szerinti kereskedelemben. Nem volt kérdés, hogy az amerikai pénzüzetek vagy vállalkozások ettől kezdve nem köthettek szerződéseket sem Vekselberggel, sem a Lamesával.

Mivel a Cynergy ügyleteinek jelentős része dollárban volt denominálva, és ennek következtében levelező bankszámlákon keresztül bonyolították le, a ciprusi szervezettel való további együttműködés azzal a kockázattal járt, hogy a brit bankot másodlagos szankcióknak vetik alá az amerikai piacon. Ez komoly veszélyt jelentett volna a bank túlélése szempontjából. A Cynergy ezért a szankciós klauzulára hivatkozott, amely lehetővé tette számára, hogy megtagadja a kifizetést, annak érdekében, hogy eleget tegyen a kötelező előírásokból eredő kötelezettségeinek. A bank megtagadta a 3,6 millió GBP kamatok kifizetését.

A Lamesa beperelte a Cynergty, azt állítva, hogy a szankciókat sem az angol, sem a ciprusi jog nem írta elő, és hogy nincs alapja az amerikai jognak a szerződésre való alkalmazásának. Emellett az amerikai törvény csak a Lamesa másodlagos szankcionálását tette lehetővé, és nem tiltotta meg a kölcsönt mint olyat, így az „csupán” egy valószínűsíthető esemény volt.

Végül 2019 júliusában egy angol bíróság [úgy döntött](#), hogy a szerződéses klauzula elég széles körű ahhoz, hogy a másodlagos szankciók kockázatát is magában foglalja.

Szankciós klauzulák a peres eljárásokban

A Mamancochet Mining egy olyan tengeri szállítmánybiztosítási szerződés alapján szerzett jogokat, amely többek között az Oroszországból Iránba szállított acéltuskó-szállítmányok ellopásának kockázata ellen védte a biztosítottat.

A biztosító nem vitatta a biztosítási kötvény szerinti jogokat. Ehelyett kijelentette, hogy az Iránnal szembeni szankciók bevezetése miatt nem tud kifizetéseket teljesíteni anélkül, hogy ne kockáztatná az amerikai gazdasági szankciók kivetését. Ennek oka az volt, hogy a szóban forgó vállalatot amerikai befektetők irányították. Az alperes a szankciós klauzulára hivatkozott, és lemondott a szerződéses felelősségéről a kifizetések elmulasztása esetén, amennyiben ez gazdasági szankcióknak tenné ki.

A Mamancochet ezzel szemben azzal érvelt, hogy a jogvita az amerikai szankciók bevezetése és azok minden ügyletre való kötelező alkalmazása (azaz a *bevezetési időszak*) közötti átmeneti időszakban keletkezett, és így a szankciók viszonylag alacsony kockázatára nem terjedt ki a szerződés szankciós klauzula.

2018 októberében a bíróság [egyetértett](#) Mamancochet-vel. A bírák úgy döntöttek, hogy a megállapodás inkább a „szankcióknak való kitettségre”, mint a hipotetikusabb „szankciók kockázatának való kitettségre” vonatkozott. Ezzel szemben a biztosítási kifizetés az átmeneti időszakban a kizárás hatálya alá tartozott. A bíróság szerint a szankciós záradéknak ezt az értelmezését erősítette az a tény, hogy a kártalanítási kötelezettséget csupán **felfüggesztették**; a biztosító nem mentesült a felelősség alól.

A szankciós klauzulák eltérő értelmezései a fent idézett esetekben világosan mutatják, hogy a bíróságok értelmezései nagyon részletesen vizsgálják mind maguknak a klauzuláknak a szerkezetét, mind a vonatkozó szankciós mechanizmusokat. Így itt lehetetlen egységes szerződéses vagy peres megoldást létrehozni.

7. A szankciók mint a választottbíráskodás akadályai

A szerződés megvalósíthatóságával kapcsolatos, fent jelzett kétségektől függetlenül a gazdasági szankciók kiszabása gyakorlati akadályokat gördíthet még a választottbíróvá/vitarendezési záradékok szerinti legnyilvánvalóbb jogok végrehajtása elé is. Például:

- A javasolt választottbíró állampolgársága vagy a választottbírószék székhelye megakadályozhatja a bíróság összehívását;
- Bár a választottbíróvá kikötés kiterjedhet a szerződés teljesítésével kapcsolatos vitákra, kiderülhet, hogy annak hatálya nem terjed ki a közjog értelmezésével kapcsolatos kérdésekre (azaz a szankciók alkalmazására) – egyes jogrendekben a vita így elveszítheti az úgynevezett arbitrabilitást;
- A választottbíróvá eljárás lefolytatása lehetetlen, ha az eljárásban részt vevő egyik fél célzott szankciókkal van sújtva;
- Még ha a bíróságot létre is lehetne hozni, kiderülhet, hogy az egyik fél nem lesz képes fedezni a költségek rá eső részét;
- A vita érdemi részének sikeres lezárása esetén további nehézségek merülhetnek fel a határozat végrehajtását illetően;
- A választottbíróvá ítéletet a hazai hatóság közrendi okokra hivatkozva megsemmisítheti.

Végül pedig, még ha minden egyéb akadály el is hárult, a szankciók időigényes megfelelési eljárásokat követelhetnek meg a bírósági titkárságoktól vagy választottbíráktól.

A szankciók mint a választottbíráskodás akadályai

A Fincantieri Cantieri Navali Italiani és az Oto Melara olasz hajógyártó vállalatok által gyártott katonai hajók az Irakkal szembeni ENSZ-szankciók hatálya alá tartoztak. Annak ellenére, hogy az olasz vállalatok nem szállíthattak hajókat Iraknak, szíriai közvetítőjük jutalékot követelt.

A társaságok azzal védekeztek, hogy az általánosan alkalmazandó jog normái alapján a szankciók kiszabásával kapcsolatban felmerült jogvita nem vitatható. Az ICC választottbíróvá és a svájci szövetségi bíróság [elutasította a választottbíróvá eljárás kizártságára irányuló kifogást](#).

Az olasz vállalatok hasonló kéréssel fordultak az olasz bíróságokhoz. Az elsőfokú bíróság a választottbíróvához és a svájci bírósághoz hasonlóan döntött. A genovai fellebbviteli bíróság mégis [a társaságoknak adott igazat](#).

Meg kell azonban jegyezni, hogy az ICC bírósága által az arbitrálhatóság kizártságára vonatkozó kérelem elutasítása még nem döntötte érdemben el a jogvita sorsát. Más szóval: a szankciók hatályban tartása még mindig mentesítheti az orosz vállalatokat a szerződéses felelősség alól.

Szankciók és választottbírósi/vitarendezési záradékok az orosz jog alatt

2020-ban Oroszország olyan törvényt fogadott el, amelynek értelmében a szankciókkal sújtott orosz jogalanyok orosz bírósághoz fordulhatnak olyan bírósági végzésért, amely megtiltja a külföldi bíróságon vagy nemzetközi választottbírószágon történő pereskedést. A vitarendezési záradékok végrehajthatatlanságát minden olyan jogvitában ki lehet mondani, amelyben szankcionált személy érintett, vagy ha a jogvita alapját a szankcionált személy elleni külföldi szankciók képezik.

Az orosz ítélkezési gyakorlat e tekintetben egyelőre gyér és következtetlen. Az orosz Legfelsőbb Bíróság azonban 2021. december 9-én, a nagy horderejű *Uraltransmash kontra PESA* jogvitában megerősítette a hazai bíróságok kizárólagos joghatóságát az ilyen ügyekben.

A bíróság ítélete nem rendelkezik precedenshatással. Az Ukrajna elleni 2022. februári orosz agresszió és a nemzetközi közösség nagyszabású ellenintézkedéseinek fényében azonban feltételezhető, hogy az orosz bíróságok a kapcsolódó jogvitákban fenntartják ezt a megközelítést.

Bár a külföldi jogalanyok rendelkeznek eljárási eszközökkel a szerződéses vitarendezési záradék orosz joggal szembeni fenntartására, végső soron az Oroszországon kívüli ítélet vagy díj tényleges érvényesíthetősége lehet a döntő.

Következtetések

A gazdasági szankcióknak a nemzetközi üzleti élet feltételeire gyakorolt hatásának jogi értékelése több paradox megállapításhoz vezet.

Először is mind a gazdasági globalizáció, mind a globalizációellenes politikai légkör növeli a gazdasági szankciók kockázatát. Egyrészt a gazdasági globalizáció növeli az államok függőségét a külső ellátási forrásoktól. Ez viszont teret teremt a gazdasági kényszerítés formáinak alkalmazásához. Másrészt a globalizációt korlátozó politikai programok nem befolyásolják a technológiai fejlődést – a globalizáció fő mozgatórugóját –, gyakran azonban a gazdasági kényszer alkalmazását előíró jogi korlátozások elutasításához vezetnek. Ennek eredményeképpen ez a két ellentmondásos tendencia együttesen hozzájárul a gazdasági szankciók növekvő népszerűségéhez. A vállalkozások számára ez további terheket jelent a jogi környezet folyamatos figyelemmel kísérése és az ügyletek gondos tervezése tekintetében.

Másodszor a gazdaságok nagyobb integrációja egyszerre teszi lehetővé a szankciók alkalmazását és korlátozza azok hatékonyságát. Egyrészt a gazdasági szankciók csak olyan országok esetében lehetségesek, amelyek legalább részben a külföldi áruktól és szolgáltatásoktól függnék. Másrészt az ellátási források diverzifikálásának lehetősége korlátozza az egyes entitások által elfogadott szankciók hatékonyságát. Üzleti szempontból ez a helyzet egyszerre jelent lehetőséget és kihívást. Az alternatív ellátási láncok iránti igény új lehetőségeket teremt. A legfőbb veszélyt a másodlagos és a területen kívüli szankciók – akár nem szándékos – megsértése jelenti.

Harmadszor – és ami talán a legfontosabb –: a gazdasági multilateralizmus politikai megkérdőjelezése azon abszurd kísérlethez vezet, hogy elválasszuk egymástól azt, hogy hogyan kezeljük a külföldi üzleteket otthon és a saját érdekeinket külföldön. Belföldön az államok arra törekcszenek, hogy a nemzeti érdekeket és a hazai vállalkozásokat a külföldiek rovására védjék. Ugyanezek az államok azonban megpróbálják kiterjeszteni a védelmet a külföldi piacokon tevékenykedő saját vállalkozásaikra is. Ez gyakran azt jelenti, hogy a befektető állam védelme külföldön csak a legnagyobb vállalatok számára elérhető, míg a kis- és középvállalkozások gyakran magukra maradnak. Hosszútávon az ilyen intézkedések más országok hasonló politikájának elfogadásához, ennek következtében pedig a tranzakciós költségek általános növekedéséhez vezetnek.

A nemzetközi gazdasági szankciók összetett és rendkívül változó rendszere óvatosságot igényel az üzleti tevékenység tervezése és lebonyolítása, illetve az ebből eredő viták rendezése során. A Queritius örömmel megvizsgálja, hogy szükséges-e a jogi támogatásunk, és ha igen, milyen mértékben.

Kapcsolat

Dr. hab. Marcin J. Menkes, prof. SGH, a Queritius ügyvédje.

Szakterülete a nemzetközi gazdasági jog, a nemzetközi közjog, valamint a jog és gazdaság kérdései.

Több mint 100 tudományos publikáció szerzője, és nemzetközi konferenciák gyakori előadója. A Varsói Közgazdasági Főiskola (SGH) professzoraként elindította és vezeti a tőkepiaci jog- és közgazdaságtan, valamint a vállalati jogászoknak szóló jogi és közgazdasági posztgraduális tanulmányokat. *Vendégkutató* volt Franciaország, Olaszország, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok vezető egyetemein. Munkáját több alkalommal rangos ösztöndíjakkal és tudományos díjakkal ismerték el.

Menkes professzor számos szakértői testület tagja, többek között a Szankciósakértők Szövetségének, a Nemzetközi Jogi Társaság Nemzetközi Beruházási Jogban érvényesülő jogállamisággal foglalkozó bizottságának és a Befektetői Államközi Vitarendezés Akadémiai Fórumának.

MAGYARORSZÁG

Queritius Budapest

Petőfi Sándor utca 10
1052 Budapest
T: + 36 30 783 3526

FRANCIAORSZÁG

Queritius Paris

9 rue Casimir Pinel
92200 Neuilly-sur-Seine
T: + 33 665 96 47 17

LENGYELORSZÁG

Queritius Varsó

ul. Senatorska 2
00-075 Varsó
T: +48 (22) 699 61 70